

Силабус освітнього компонента Програма навчальної дисципліни

Соціальна екологія та екологія людини

Шифр та назва спеціальності
101 – Екологія

Інститут
ННІ Механічної інженерії і транспорту

Освітня програма
Інженерна екологія

Кафедра
Хімічна техніка та промислова екологія (154)

Рівень освіти
Бакалавр

Тип дисципліни
Обов'язкова, спеціальна (фахова)

Семестр
4

Мова викладання
Українська

Викладачі, розробники

Кривільова Світлана Павлівна

Svitlana.Kryvilova@khp.edu.ua

к.т.н., доцент, доцент кафедри хімічної техніки та промислової екології

Досвід роботи – 37 років. Автор та співавтор понад 100 наукових, навчально-методичних праць та винахідів. Провідний лектор з дисциплін "Урбоекологія", "Основи промислового будівництва і санітарної техніки", "Технологічні комплекси підприємств будівельних матеріалів, виробів і конструкцій", "Геологія з основами геоморфології", "Соціальна екологія і екологія людини".

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](#)

Загальна інформація

Анотація

В дисципліні розглядаються питання, пов'язані з впливом міграції, урбанізації, епідемій, голоду, війн на соціум, виникнення критичних точок довкілля для соціуму та людини як живої біохімічної системи, зв'язок якості їжі і здоров'я населення, технологічні аспекти взаємодії суспільства з довкіллям з ціллю оптимізації соціоекосистем і взаємовідносин суспільства і природи.

Мета та цілі дисципліни

Метою курсу є формування у студентів уявлень про людину як живу біохімічну систему і одночасно біосоціальну істоту, про необхідність гармонізації взаємовідносин суспільства і природи; про зв'язок здоров'я населення з проблемами забруднення довкілля; отримання знань про харчові раціони і надбання навичок вибору їжі для забезпечення збалансованості свого особистого раціону харчування.

Формат занять

Лекції, практичні роботи, консультації. Підсумковий контроль - екзамен.

Компетентності

ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

СК-1. Знання та розуміння теоретичних основ екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

СК-2. Здатність до критичного осмислення основних теорій, методів та принципів природничих наук.

СК-12. Здатність до опанування міжнародного та вітчизняного досвіду вирішення регіональних та транскордонних екологічних проблем.

Результати навчання

РН-15. Уміти пояснювати соціальні, економічні та політичні наслідки впровадження екологічних проектів.

РН-19. Підвищувати професійний рівень шляхом продовження освіти та самоосвіти.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 180 год. (6 кредитів ECTS): лекції – 48 год., практичних занять – 32 год., самостійна робота – 100 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Для успішного проходження курсу необхідно мати знання та практичні навички з наступних дисципліни "Філософія".

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Лекції проводяться інтерактивно з використанням мультимедійних технологій. На практичних заняттях використовуються розрахункові методи і збору інформації з подальшим аналізом та узагальненням отриманих даних.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Загальні положення. Соціальна екологія і екологія людини як міждисциплінарні знання.

Соціоекологія як наука. Місце екології людини в структурі сучасного екологічного знання. Об'єкт і предмет їх вивчення і задачі досліджень. Історія розвитку соціальної екології і екології людини як науки. Зв'язок соціоекології і екології людини з іншими науками.

Тема 2. Екологічна ситуація в сучасному світі.

Причини та наслідки глобальної екологічної кризи. «Критичні точки» довкілля для соціуму і людини. Основні екологічні проблеми держав Європи. Світові екологічні проблеми: виснаження трудових ресурсів в країнах золотого мільярду і таке інше. Поняття екологічної небезпеки і екологічного ризику. Показники екологічної ситуації у світі. Громадськість і її вплив на екологію.

Тема 3. Передумови виникнення соціоекології.

Етапи соціоприродних відношень. Характеристика основних сфер взаємодії людської спільноти і довкілля: антропосфера, соціосфера, техносфера і ноосфера. Характеристика напрямків екосоціального аналізу. Задачі екосоціальних досліджень.

Тема 4. Біосфера як область взаємодії суспільства і природи.

Поняття біосфери, основні закономірності її розвитку, структура геосфер планети та біосфери. Зв'язки в біосфері. Стійкість біосфери. Методи вивчення антропоєкосистем. «Прогноз» та його значення в системі антропоєкологічних досліджень. Вивчення перетворень в біосфері. Прогнозування процесів взаємовідносин в системі "суспільство".

Тема 5. Людина як біосоціальна істота.

Людина як жива біохімічна система. Екологічні основи управління живими біохімічними системами: репрезентативні системи, «мапа світу» та «лінія часу» і їх вплив на поведінку людей. Показники, що характеризують якість спільноти людей; поняття популяційного здоров'я і остаточні показники якості здоров'я. Становлення сучасної людини (від Homo habilis і Homo erectus до Homo sapiens). Типи пристосування до природного середовища (екологічні стратегії); проблеми біологічної адаптації до певних кліматогеографічних умов. Суспільний розвиток і типи здоров'я. Соціально

психологічні особливості людини. «Людина» і «суспільство» як «індивід», «соціальна група», «соціальна спільність» (етнос, конфесія, держава), їх взаємозв'язок з природою.

Тема 6. Технологічні аспекти взаємодії суспільства і природи. Вплив антропогенного заневищення довкілля на здоров'я соціуму.

Сучасна екологічна криза як дисгармонія у відносинах суспільства і природи. Технологічні аспекти взаємодії суспільства з довкіллям. Комплексна, комбінована і поєднана дія антропогенних чинників довкілля на організм людини. Екологічні та екологічно залежні хвороби стану людини та середовища її проживання. Оцінка взаємозв'язку впливу окремих факторів на тривалість життя і оцінка стану здоров'я організму. Вплив біоритмів організму на показники його фізичного розвитку. Біологічний вік і фактори ризику здоров'я.

Тема 7. Екологія культури (цивілізацій) і модернізація.

Неолітична, рабовласницька, антична, ранньофеодальна, феодальна, індустріальна та постіндустріального цивілізація (інформаційна). Поняття модернізації та її вплив на спосіб життя населення. Вплив модернізації на формування сім'ї. Ознаки модернізованого суспільства (ослаблення традиційних цінностей, підвищення індивідуалізму, підвищення соціальної мобільності населення і території таке інше).

Тема 8. Урбанізація та її вплив на соціально-екологічні особливості населення.

Місто і село – два типи організації соціального життя (індивідуального і колективного). Позитивні і негативні сторони урбанізації для людства. Підвищення щільності населення, нестабільність життєвого укладу і тиск неперевіреної негативної інформації як джерело екологічно-соціальних стресів. Проблеми соціально культурної ідентифікації в мегаполісах. Особливості сучасного міста; його безпечність.

Тема 9. Соціальні аспекти продовольчої проблеми.

Продовольча проблема у минулому і її географія. Сучасна ситуація з продовольством у світі. Особливості харчування населення у різних країнах. Харчування та його особливості у сучасному «технологічному» суспільстві. Особливості харчування населення у різних країнах. Якість їжі та здоров'я населення. Енергетична недостатність харчування (голод) як причина тяжких захворювань. Білкові голодання, авітамінози, збалансоване харчування. Вплив деградації довкілля, колоніальної політики, економічних і соціальних тенденцій на продовольчу проблему. Гіповітамінози. Харчові раціони. Види їжі. Типи діет. Епідемія тучності в розвинутих країнах. Голод і його соціологічні наслідки. Голодомор в Україні 1932 – 1933 років, його соціальні і демографічні наслідки. Особливості харчового раціону українців сьогодні.

Тема 10. Вплив епідемій інфекційних захворювань на соціум і довкілля.

Епідеміологічна ситуація в Україні і в світі в наші дні (розповсюдження туберкульозу, СНІДу, вірусних менінгітів і гепатитів. Віруси і їх особливості.

Види найбільш поширених і небезпечних інфекційних хвороб. Події, що супроводжуються масовою захворюваністю (воєнні дії, міграція, голод, стихійні лиха та сексуальна революція).

Тема 11. Соціоекологічні аспекти міграції населення.

Міграція як складний суспільний процес і найважливіша з проблем соціоекології. Соціоекологічні наслідки міграції населення. Причини і типи міграції (міграції вимушені, репресивні, стресові, цілеспрямовані, трудові, селективні, політичні), та їх вплив на генофонд населення держави. Репресивні міграції в Україні, їх наслідки.

Тема 12. Соціоекологічні наслідки війн.

Війни як процес вирішення протиріч між державами і націями та їх вплив на життя суспільства. Екоцид як частина бойових дій. Демографічні структури післявоєнних періодів та людські втрати. Соціальні наслідки військових дій. Проблеми біженців та полонених. Екологічні наслідки війн: деградація рельєфу, порушення рівноваги довкілля, знищення лісів та міст пожежами і хімічної зброєю. Геофізичні війни як війни майбутнього та їх вплив на довкілля і соціум.

Тема 13. Екологічна культура та проблеми соціоекологічного розвитку.

Екологічна культура як передумова оптимізації взаємовідносин суспільства і природи. Відмінність між споживчими підходами та законами екології. Гармонізація взаємодії суспільства і природи, екологічне просвітництво та виховання.

Теми практичних занять

Тема 1. Екологічні основи управління живими біохімічними системами

Тема 3. Визначення біологічного віку людини і факторів ризику здоров'я

- Тема 4. Методи визначення адаптаційного потенціалу людини.
- Тема 5. Вплив абіотичних факторів на організм людини.
- Тема 6. Вплив біотичних факторів на організм людини.
- Тема 7. Вивчення добової ритмічності та ритмів працездатності у людей. Визначення біоритмів організму людини і показників його фізичного розвитку.
- Тема 8. Визначення впливу окремих факторів на тривалість власного життя і оцінка стану здоров'я організму людини.
- Тема 9. Збалансоване харчування і харчові раціони. Визначення добової витрати енергії та добової калорійності харчування, складання індивідуального харчового раціону
- Тема 10. Санітарна оцінка і експертиза якості харчових продуктів хліба і хлібопродуктів
- Тема 11. Санітарна оцінка і експертиза якості молока і молочних продуктів
- Тема 12. Санітарна оцінка і експертиза якості питної води
- Тема 13. Принципи нормування якості питної води і визначення органолептичних властивостей води з різних джерел
- Тема 14. Знезаражування води сполуками хлору і розрахунок необхідної хлоропотребности води для досягнення антимікробного ефекту

Теми лабораторних робіт

Лабораторні роботи в рамках дисципліни не передбачені

Самостійна робота

Курс передбачає виконання індивідуального завдання у вигляді реферату з презентацією.

Результат надається у вигляді письмового реферату і презентації.

Передбачено також самостійне опанування певних питань і розділів, для якого студентам надаються додаткові матеріали у вигляді відеопрезентацій, наукових статей і посилань на сайти для ознайомлення і опанування матеріалу.

Література та навчальні матеріали

Основна література

1. Кунах О.М. Соціальна екологія: навч.-метод. посіб. / О.М. Кунах, О.В. Жуков – Дніпро: типографія «АРБУЗ», 2021. – 61 с. <https://www.zoology.dp.ua/wp-content/uploads/2021/05/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%2021.pdf>
2. Стан здоров'я народу України в умовах війни (посібник) / під ред. Коваленко В.М. - Київ: СПД ФО Коломіцин, 2022. - 219 с. <https://cardiohub.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-2022-07062022-color.pdf>
3. Короткий курс соціоекології. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни «Соціоекологія та екологічна етика» / І.В. Хом'як, Н.С. Демчук, Т.П. Мостіпака – Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. – 95 с. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/32670>
4. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. – Електронне видання. – Київ, 2023 <https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf>
5. Ситнікова І.О., Филиппчук Т.В. Екологія людини : теорія і практика : навч. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 248 с <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6096>
6. Кириєнко Т. В. Екологія людини: курс лекцій для студентів природничогеографічного факультету спеціальності 6.040102 Біологія ОКР «бакалавр». – Вінниця: ПП «Друкарня «Твори»», 2015. – 176 с. https://library.vspu.edu.ua/polki/akredit/kaf_3/kirienko4.pdf
7. Черненко О.Ф. Сучасні технології нейролінгвістичного програмування. Навчальний посібник / В. М. Петрик, С. О. Гнатюк, О. Є. Черненко, В. О. Гурєєв, В. І. Курганевич, А. О. Фасетко, М. Рябий – К.: Центр навчальної літератури, 2023. – 200 с.

Додаткова література

1. Приймак В.В. Соціальна екологія. Навч.-метод. посібник для студентів спеціальності 101 Екологія, рівня вищої освіти бакалавр / В.В. Приймак, С.К. Семенюк - Херсон: ПП «Вишемирський В.С.», 2018. – 65 с.
2. Семенець-Орлова А.І. Соціоекологія: методичні рекомендації до самостійної роботи для студентів заочної форми навчання спеціальності «Соціологія» / А.І.Семенець-Орлова – Київ: Національний авіаційний університет Франка, 2019. – 40 с.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з результатів оцінювання у вигляді екзамену (40%) та поточного оцінювання (60%).
Екзамен: письмове завдання та усна відповідь
Поточне оцінювання: виконання індивідуального завдання (у вигляді реферату з презентацією) - 20%, виконання практичних робіт - 20%, дві контрольні роботи по 10%.

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

31.08.2023 р.

Завідувач кафедри
Олексій ШЕСТОПАЛОВ

31.08.2023 р.

Гарант ОП
Олеся ФІЛЕНКО